

Denar v Republiki Sloveniji

Slovenija se je 25. junija 1991 osamosvojila in postala samostojna država. Sledila je desetdnevna vojna, ki se je 7. julija končala z Brionsko deklaracijo. Brionska deklaracija je predvidevala trimesečno odložitev uresničevanja osamosvojitvenih sklepov, med njimi tudi uvedbo lastne valute. Tako smo do uvedbe lastne valute še vedno uporabljali skupno jugoslovansko valuto – **dinar**.

Vrednostni boni

Moratorij, ki ga je na Brionih predlagala mednarodna skupnost, se je iztekel 7. oktobra 1991 in Slovenija je začela kot samostojna država. V noči na 8. oktober je skupščina Republike Slovenije sprejela vrsto osamosvojitvenih aktov, med drugim tudi zakone, ki so urejali uvedbo slovenske valute. Po burni razpravi o imenu novega denarja (karant, klas, tolar) so sprejeli Zakon o denarni enoti Republike Slovenije, ki je določil, da je denarna enota Republike Slovenije **tolar**, ki se deli na 100 stotinov. Zakon o uporabi denarne enote Republike Slovenije pa je določil, da bodo do uvedbe tolarških bankovcev in kovancev zakonito plačilno sredstvo **vrednostni boni**. Dinarske bankovce in kovance so državljani zamenjali za vrednostne bone v menjalnem razmerju 1:1. Menjava je potekala tri dni, in sicer od 9. do 11. oktobra 1991 (uradno od 8. 11. 1991, vendar so bile prvi dan vse finančne ustanove zaprte). 11. oktobra 1991 je jugoslovanski dinar v Sloveniji izgubil veljavo.

Priprave na novo valuto in finančno samostojnost države so se začele že leta 1990. Oktobra 1990 se je pet tedanjih ministrov dogovorilo za tiskanje »slovenskega denarja«, brezimnih denarnih bonov. Rok za izvedbo projekta je bil sila kratek, saj so morali biti prvi boni natisnjeni že do plebiscita za samostojno Slovenijo, torej do 23. decembra 1990. Dr. Marko Kranjec, takratni sekretar za finance, je prve oštevilčene primerke bonov razdelil med člane vlade še pred božičem.

Vrednostni bon za 100 enot brez imena valute. Ime valute so izbrali šele leto kasneje, na nočni seji iz 7. na 8. oktober 1991.

Hrani: Muzej novejše in sodobne zgodovine Slovenije.

Bone so v najstrožji tajnosti tiskali dan in noč od novembra 1990 do januarja 1991 v celjski tiskarni Cetis. Papir je zagotovila Papirnica Radeče, ki je takrat že izdelovala specialne papirje. Ker je bilo premalo časa za pripravo posebnega papirja, so večino bonov z nižjimi enotami tiskali na papir z geometrijskim vzorcem snežinke, ki je ostal od zimskih olimpijskih iger leta 1984 v Sarajevu. Le tisočake so natisnili na papir z vodnim znakom knežjega kamna. Kot zanimivost lahko povemo, da je bilo prvih 500.000 tisočakov, ki jih Banka Slovenije ni dala v obtok, natisnjenih na enakem papirju kot nižje enote, saj v tako kratkem času ni bilo mogoče zagotoviti ustreznega papirja. Tisočake, ki so prišli v obtok, so tiskali šele leta 1991.

Boni so izšli 8. oktobra 1991 v enakih enotah, kot so jih bili ljudje vajeni iz dinarskega sistema, in sicer po 1, 2, 5, 10, 50, 100, 200, 500 in 1000 tolarjev. 27. maja 1992 je Banka Slovenije izročila v obtok še vrednostni bon za 5.000 tolarjev. Vsi boni so bili enake velikosti, razlikovali so se le po barvi. Njihova dolžina je bila 150, širina pa 73 milimetrov. Osnovni motiv na sprednji strani vseh bonov je bil Triglav, na hrbtni strani pa satovje s čebelo na sredini in knežji kamen ter podpis sekretarja za finance dr. Kranjca na levi strani.

Na bonih ni bilo nobenega datuma, le letnica tiskanja je bila skrita v serijski številki na prvi strani. Letnico sta predstavljali prvi dve številki.

Razrez vrednostnih bonov za 1000 enot v tiskarni Cetis v Celju.

Foto: Nace Bizilj. Hrani: Muzej novejše in sodobne zgodovine Slovenije.

Pregled vrednostnih bonov v tiskarni Cetis v Celju.

Foto: Nace Bizilj. Hrani: Muzej novejše in sodobne zgodovine Slovenije.

Vrednostni boni so bili predvideni le kot začasno plačilno sredstvo do uvedbe rednih bankovcev in kovancev ter zato tudi slabo zavarovani pred ponarejanjem. Organi notranjih zadev so odkrili večje število kakovostno ponarejenih vrednostnih bonov za 1000 tolarjev. Banka Slovenije je zato najprej vzela iz obtoka bone za 1000 tolarjev. Veljali so do 5. novembra 1992. Bone manjših vrednosti so vzeli iz obtoka 5. aprila 1993, zadnji je bil zamenjan bon za 5.000 tolarjev, ki je veljal do 31. januarja 1994. Po poteku roka boni niso zgubili vrednosti, saj jih Banka Slovenije še vedno neomejeno menja.

Vrednostni boni so se kot zakonito plačilno sredstvo na območju Slovenije uporabljali vse do izdaje novih tolarskih bankovcev in kovancev.

Prva in zadnja stran vrednostnega bona za 1000 enot. Vsi boni so bili natisnjeni na papirju z geometrijskim vodnim znakom, ki je ostal od zimskih olimpijskih iger v Sarajevu, le tisočaki so bili natisnjeni na papirju s knežjim kamnom v vodnem tisku.

Sprednja in zadnja stran bankovca za 100 tolarjev z upodobitvijo slovenskega impresionističnega slikarja Riharda Jakopiča.

Hrani: Muzej novejše in sodobne zgodovine Slovenije.

Tolar

Prve tolarske bankovce je Banka Slovenije dala v obtok 30. septembra 1992. Zaradi ponarejanja vrednostnih bonov ni bilo mogoče čakati, da bi bila izdelana celotna serija, zato so bili najprej v prometu bankovci po 1.000, 500 in 100 tolarjev. Kasneje so se jim pridružili še bankovci za 10, 20, 200, 50, 5.000 in 10.000 tolarjev. V začetku leta 1993 so v obtok prišli tudi kovanci za 1, 2, 5 tolarjev in 50 stotinov, nato kovanca za 10 in 20 stotinov, nazadnje pa še kovanec za 10 tolarjev.

Tolar so začeli v najstrožji tajnosti oblikovati konec junija 1991. Banka Slovenije je med junijsko vojno razpisala interni natečaj za oblikovanje slovenskih bankovcev in kovancev.

K delu je bilo povabljenih sedem grafičnih oblikovalcev. Liki na bankovcih so bili vnaprej določeni in potrjeni s strani SAZU. Dogovorjeno je bilo, da bodo upodobljeni velikani slovenske kulturne in znanstvene preteklosti, saj naj bi s tem novo državo najlepše predstavili svetu. Strokovna žirija je sredi oktobra 1991 izbrala predlog grafičnega oblikovalca Miljenka Licula, ki je s sodelavcem Zvonetom Kosoveljem pripravil osnutke bankovcev in kovancev. Osnutki bankovcev so bili izhodišče za oblikovanje pravega denarja. Za izdelavo portretov na bankovcih je bil izbran akademski slikar Rudi Španzel. Motive avtohtonih slovenskih živali (človeška ribica, sova, čebela, postrv, lastovka in kozorog) na kovancih je oblikoval akademski kipar Janez Boljka.

Tolarski kovanci z motivi živali, ki so značilni za naše kraje.

Hrani: Muzej novejše in sodobne zgodovine Slovenije.

Na prvi strani bankovcev so bili upodobljeni pomembni Slovenci, na hrbtni pa objekti povezani z njihovim delom. Na njih so upodobljeni Primož Trubar in Uršulinska cerkev, Janez Vajkard Valvasor in vinjeta iz Slave Vojvodine Kranjske, Jurij Vega ter planetarni sistem in Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Rihard Jakopič in Jakopičev paviljon, Jakob Gallus in Slovenska filharmonija, Jože Plečnik ter Narodna in univerzitetna knjižnica ter France Prešeren in verzi iz Zdravljice. Bankovec za 5.000 tolarjev z likom Ivane Kobilce in Narodne galerije je izšel 13. decembra 1993. 15. marca 1995 je izšel še bankovec za 10.000 tolarjev, na katerem sta upodobljena Ivan Cankar in bela krizantema.

Slovenske bankovce so tiskali na domač papir, ki so ga izdelali v Radečah in po kvaliteti ni zaostajal za svetovnim papirjem. V Sloveniji ni bilo ne tiskarne z ustrezno tehnično opremo za globoki tisk ne kovnice. Med številnimi ponudbami sta bili izbrani angleška tovarna Thomas De la Rue, ki sodi med najboljše svetovne tiskarne denarja, ter kovnica Statná mincovňa v Kremnici na Slovaškem, ki ima dolgoletno tradicijo pri kovanju. Bankovec za 10.000 tolarjev je bil natisnjen v nemški tiskarni Giesecke & Devrient.

Valutno območje tolarja je obsegalo celotno slovensko ozemlje do uvedbe evra 1. januarja 2007. Menjava je potekala v razmerju 239,640 tolarjev za evro. Zadnji tolarški kovanci in bankovci so se umaknili iz obtoka 14. januarja 2007.

Tolarske **bankovce** je pri Banki Slovenije mogoče zamenjati brez časovne omejitve, tolarške kovance pa je bilo možno zamenjati do 3. januarja 2017, torej deset let po uvedbi evra.

Sprednja in zadnja stran bankovca za 1000 tolarjev z upodobitvijo slovenskega pesnika Franceta Prešerna.

Hrani: Muzej novejše in sodobne zgodovine Slovenije.

Evro

Evro (€) je enotna valuta Evropske unije. Vse države članice EU so del ekonomske in monetarne unije (EMU), le 19 izmed njih pa je svojo nacionalno valuto zamenjalo za enotno valuto – evro. Te države EU sestavljajo t. i. evrsko območje. Države, ki so kot svojo valuto uvedle evro, so izpolnile maastrichtska konvergenčna merila, sprejeta na Maastrichtski medvladni konferenci leta 1991.

Prvih enajst držav, ki so postale del območja evra in s 1. januarjem 1999 tudi uvedle evro kot knjižni denar, so Belgija, Francija, Nemčija, Italija, Irska, Luksemburg, Nizozemska, Avstrija, Portugalska, Finska in Španija. S 1. januarjem 2001 se jim je pridružila še Grčija, ki v prvem krogu ni izpolnjevala maastrichtskih konvergenčnih meril.

Vrečka začetnega paketa evrokovancev v skupni vrednosti 12,52 EUR.

Hrani: Muzej novejše in sodobne zgodovine Slovenije.

Evro kalkulator, ki ga je ob uvedbi evra izdala Banka Slovenije za lažje preračunavanje valut med evri in tolari.

Hrani: Muzej novejše in sodobne zgodovine Slovenije.

Slovenija je evro uvedla kot prva izmed desetih držav, ki so se EU pridružile 1. maja 2004. S 1. januarjem 2007 je tako evro v Sloveniji postal zakonito plačilno sredstvo, in sicer po nepreklicno določenem tečaju 1 EUR = 239,640 SIT. Od 15. januarja 2007 je v Sloveniji mogoče plačevati samo z evrskimi bankovci in kovanci. Do vključno 14. januarja 2007 je namreč potekalo t. i. obdobje dvojnega obtoka, ko so se pri gotovinskem plačevanju lahko uporabljali tudi tolarski bankovci in kovanci.

Evrski bankovci so izdani v sedmih različnih vrednostih: 5 €, 10 €, 20 €, 50 €, 100 €, 200 € in 500 €. Ti so zakonito plačilno sredstvo na celotnem območju evra. Vsak bankovec prikazuje enega od evropskih arhitekturnih slogov: klasika, romanika, gotika, renesansa, barok in rokoko, arhitektura železa in stekla ter sodobna arhitektura 20. stoletja. Na sprednji strani so upodobljena okna in vrata, ki simbolizirajo evropskega duha odprtosti in sodelovanja. 12 zvezd Evropske unije predstavlja dinamiko in harmonijo sodobne Evrope. Mostovi na hrbtni strani simbolizirajo komunikacijo med evropskimi narodi ter med Evropo in ostalim svetom.

Evrski kovanci so izdani v osmih različnih vrednostih: 1, 2, 5, 10, 20 in 50 centov, 1 € in 2 €. Vsi imajo enotno evropsko stran, ki označuje nominalno vrednost, nacionalna pa se razlikuje od države do države. Nacionalna stran označuje, v kateri državi so bili kovanci izdani. Poleg Slovenije imajo različne motive na vseh kovancih le še Avstrija, Grčija, Italija in San Marino.

Slovenski evrokovanci imajo na nacionalni strani upodobljenih 8 različnih motivov, ki simbolno predstavljajo del slovenske zgodovine in kulture. Ti motivi so: dr. France Prešeren, Primož Trubar, Triglav, lipicanci, neizveden Plečnikov načrt slovenskega parlamenta, Sejalec, knežji kamen, štokrlja. Na vseh kovancih je ob robu 12 zvezd, med njimi pa so razporejene črke napisa SLOVENIJA. Idejni osnutek za nacionalno stran slovenskih evrokovancev je oblikoval Miljenko Licul s sodelavcema Majo Licul in Janezom Boljko.

Sprednja stran bankovca za 20 evrov z upodobitvijo gotske arhitekture od 13. do 14. stoletja. Novi bankovci iz serije Evropa so bili uvedeni postopoma, v razponu nekaj let in v naraščajočem vrstnem redu. Bankovci za 20 evrov so bili dani v obtok 25. novembra 2015.

Kako je EVRO dobil ime? Ime so določili na zasedanju Evropskega sveta 15. in 16. decembra 1995 v Madridu, ko so potrdili, da bo ime «evro» enako zapisano v vseh uradnih jezikih in bo nadomestilo generični izraz ECU.

Nacionalne strani štirih evrskih kovancev. Evrski kovanci imajo enotno evropsko stran. Nacionalna pa se razlikuje od države do države.

Hrani: Muzej novejše in sodobne zgodovine Slovenije.